

JOS LANDWAARD-SCHUT WAS VERPLEEGSTER IN INDIË EN NIEUW-GUINEA

'Join the navy and see

Door: Anne Salomons

Jos Landwaard-Schut (84), geboren Indische en opgegroeid in Soerabaja, woont sinds 1955 in Nederland. Vanaf haar 17e heeft ze in de verpleging gewerkt in diverse militaire hospitaals, waaronder in Djember op Oost-Java en in Nieuw-Guinea. Voor haar werk ontving zij jaren later het Nieuw-Guinea Herinneringskruis en het Ereteken voor Orde en Vrede.

Jos Landwaard-Schut.
Foto: Karin Stroo

the world'

Jos Schut kwam uit een christelijk Indo-Europees gezin, werd Nederlands opgevoed en leerde liedjes zingen als *Kun je zingen, zing dan mee*. Haar vader was feodaal landeigenaar en verbouwde rijst. De christenen waren een minderheid op het eiland Java waar de islam de dominante godsdienst was. "Toen leefden de verschillende geloofsgemeenschappen nog vreedzaam en in harmonie met elkaar samen, dat is nu wel anders", zegt Landwaard-Schut. In haar jeugd jaren zat zij in Soerabaja op school bij de zusters Ursulinen totdat in 1942 de Japanners kwamen en het internaat gesloten werd. "Ik en mijn zusjes werden in die tijd van de Japanse bezetting meestal de sawa's ingestuurd, uit het zicht van de jappen, om te voorkomen dat we als troostmeisjes werden ingezet."

Op 12-jarige leeftijd had Landwaard-Schut ziek op bed gelegen met tyfus. De verpleegster die haar verzorgde, was voor haar de grote inspiratiebron om later ook de verpleging in te gaan. Dus toen ze eenmaal 17 jaar was, ging zij in de leer, samen met twee van haar zusters, in een burgerhospitaal in Tangoeel waar Indonesische burgers werden behandeld en verpleegd. Er werden ook Indonesiërs binnengebracht met vreselijke schotwonden van dum-dum-kogels. "Waren dat rebellen? We wisten het niet. We hadden in ieder geval niet voldoende medicijnen, we konden niet veel doen en wisten dat ze dood gingen." Het hospitaal was een klein ziekenhuisje en voor Landwaard-Schut bestond het leven uit hard werken, eten, drinken en slapen. Ze heeft er een jaar gewerkt. "Dichtbij het hospitaal woonde ik met mijn zussen in een huisje met daarnaast ook een telefoonkantoor met een torentje erop dat als Nederlandse post was ingericht. Daar zaten de Nederlandse mariniers die ons bevrijd hebben. We kwamen er veel over de vloer. Maar met de mariniers kwamen ook de ploppers, dus er waren wel wat schermutselingen. Problemen mee? Nee, hoor", zegt ze lachend, "rebellens moet je vernietigen, toch?"

In de linnenkamer van het hospitaal in Nieuw-Guinea met linksachter Jos Landwaard-Schut. Foto: privécollectie Jos Landwaard-Schut

Beschoten

Omdat een zus van de verpleegster in Djember woonde en alle zussen liefst bij elkaar woonden, vertrok zij naar Djember waar ze in de polikliniek van een veldhospitaal ging werken. "De polikliniek was voornamelijk voor burgers, het hospitaal voor de mariniers." Hoewel ze dus meest burgers verpleegde, zag ze ondertussen wel de militairen die vanwege opgelopen geslachtsziekten in het hospitaal werden opgenomen. "Ik herkende ze meteen, want van de medicijnen kregen ze koorts en gingen ze er raar uitzien", vertelt zij ondeugend lachend.

Op een gegeven moment, in 1947, werd dit hospitaal opgeheven en ging de jonge verpleegster werken in de kraamkliniek van het KNIL, voor de vrouwen van de KNIL-soldaten welteverstaan. Ondertussen merkte zij niets van de politionele acties of andere strijd die zich op het eiland afspeelde. Maar op een dag moest ze bloed van een paar baby's voor onderzoek naar het lab van het Marinehospitaal in Soerabaja brengen. Ze ging met de trein en besloot haar eersteklaskaartje niet te gebruiken,

maar 'gezellig' achterin de trein bij de militaire bewakers te gaan zitten. Plotse-ling ging er een schok door de trein, ze waren op een landmijn gereden. "Met- een daarop werden we vanaf een brug beschoten. Ik lag plat op de vloer en de kogels vlogen me om de oren. Er werd heen en weer geschoten en ik kreeg ook enkele metaalscherven in mijn rug. Het was niet ernstig, in Soerabaja hebben ze die scherven verwijderd. En het bloed van de baby's heb ik nog netjes bij het lab van het Marinehospitaal kunnen afgeven."

Nieuw-Guinea

Toen ook de kliniek van het KNIL werd gesloten, vertrok Landwaard-Schut naar datzelfde Marinehospitaal in Soerabaja om daar voor de militaire geneeskundige dienst te gaan werken. Hier liepen ook zusters van het Rode Kruis en MILVA's, leden van de Militaire Vrouwen Afdeling, rond. Maar in 1950, na de soevereiniteitsoverdracht op 27 december 1949, werd het voor 'Indo's' als Landwaard-Schut vrijwel onmogelijk om in Indonesië te blijven. Het was onzeker hoe de Indische Nederlanders

behandeld zouden worden. “Je moest voor je eigen veiligheid maar zien hoe je wegwam.” Haar zus, die bij de Nederlandse troepen haar echtgenoot had ontmoet, vertrok met hem naar Nederland. Toen Landwaard-Schut een oproep zag om als vrijwilliger mee te helpen een hospitaal op te bouwen in Nieuw-Guinea, greep ze die kans dan ook met beide handen aan. Na wat gedoe om aan een paspoort te komen, waarbij de kiene verpleegster een paar ambtenaren om de tuin leidde, vertrok ze op 21-jarige leeftijd samen met negentien andere vrijwilligers, onder begeleiding van kapitein Schotman, via Australië naar Ifar in Nieuw-Guinea. “*Join the navy and see the world* was toen mijn lijfspreuk”, vertelt zij grinnikend.

In Ifar, een garnizoensplaats en hoofdkwartier van de landmacht in Nieuw-Guinea, stonden een paar Amerikaanse quonset-hutten (barakken) en het gebouw dat als hoofdkwartier had gediend van generaal MacArthur. Er waren drie zusters aanwezig en verder was er niet veel. Hier werden militairen van het KNIL en de Koninklijke Landmacht verpleegd, maar burgers werden ook toegelaten. “Wat me meteen opviel, was dat het zo stil was in Nieuw-Guinea. In Indonesië hoorde je veel geschiet, maar hier was natuurlijk geen oorlog.”

Naar Nederland

De vrijwilligsters waren vooraf gewaarschuwd dat ze niet op de avances van de gewonde militairen moesten ingaan, die hadden immers al negen maanden lang geen vrouwen gezien. Ze kreeg uitnodigingen voor feestjes bij de vleet, maar over eventuele contacten wil de oud-verpleegsters niet veel kwijt. Ja, er was een vriendje Piet, een hospik, en er was later ook een militair sportinstructeur waar ze serieuze trouwplannen mee had. Daar kwam het echter nooit van. Lang heeft ze ook niet meer in de verpleging kunnen werken in Ifar, want ze werd ernstig ziek en raakte daarna zo verzwakt dat ze de rest van haar tijd in de linnenkamer dienstdeed.

Aanvankelijk was zij uitgezonden voor één jaar, maar het werden er vier. “Pas na twee jaar kwamen er burgerverpleegsters om ons af te lossen, maar toen konden we Indonesië niet meer in. De Nederlandse verpleegsters werden uiteindelijk afgelost door MILVA's.” Toen het hospitaal van de landmacht naar de marine werd overgeheveld, moesten de verpleegsters naar Nederland. Van het oorspronkelijk clubje van

Op de Sibajak naar Nederland. Foto: privécollectie Jos Landwaard-Schut

negentien vrijwillige verpleegsters was inmiddels een groot aantal getrouwd met Nederlanders. Landwaard-Schut vertrok uiteindelijk met drie anderen van haar clubje in maart met de *Sibajak* naar Nederland. “Wij zaten samen in een hut, de troepen lagen in het ruim.” Na zes weken kwam ze aan in een koud en mistig Rotterdam, van daaruit werd ze in een pension in Scheveningen ondergebracht en tewerkgesteld in het militair sanatorium in Amersfoort. Daarna werkte zij nog in verschillende ziekenhuizen, maar op een gegeven moment bleek ze allergisch voor desinfectiemiddel, dat was meteen het einde van haar verpleegcarrière. Ze trouwde en ging in 1964 op kantoor werken.

Weerzien

Jarenlang dacht ze niet meer zoveel aan haar tijd in Indonesië en Nieuw-Guinea, tot op een dag de echtgenoot van een oud-collega van haar, kapitein Van Gulik, zich voor de voormalige vrijwilligsters wilde inzetten om onderscheidingen aan te vragen. “Verpleegsters van het Rode Kruis waren ook veteranen geworden, dus waarom zij niet?”, zo vroeg de kapitein zich af. Gelukkig kon Landwaard-Schut nog alle papieren overleggen en in 1997 was het moment daar: in een mooie ceremoniële setting in de inmiddels opgeheven Kolonel Sixkazerne in Amsterdam ontving zij het Nieuw-Guinea Herinneringskruis en het Ereteken voor Orde en Vrede. “Het *Wilhelmus* werd toen ook gespeeld, dat vond ik wel indrukwekkend”, verklaart Landwaard-Schut.

Sinds die tijd ging ze ook wat vaker naar reünies en ze had nog contact met een paar oud-verpleegsters uit haar clubje, maar terug naar Indonesië, haar geboorteland, was ze in al die jaren nog nooit geweest. Tot er een speciale veteranenreis werd georganiseerd, in 1998. Het toeval wilde dat de reisleider, Frits Bakker, een van de mariniers bleek te zijn die destijds vaak op de Nederlandse post in Tangoel, dichtbij haar huis, kwam. Dat ontdekten ze toen ze tijdens de veteranenreis op die bewuste plek halt hielden. “Ah Jos, was jij dat?”, riep de oud-marinier verbaasd uit. “Ik had je niet herkend, je was toen zo’n mollig kind.”

Mede door deze toevallige ontmoeting heeft Landwaard-Schut goede herinneringen aan de veteranenreis. Bovendien wil ze niet nalaten om haar reisgenoten, de ex-militairen, als ‘onze bevrijders’ te betitelen. Nog een keer terug naar haar geboorteland zit er echter niet meer in. Ze is niet meer zo piep en er was in Indonesië ook veel veranderd, volgens haar niet ten goede. “Onder de Nederlanders hadden we bijvoorbeeld nog gewoon goed drinkbaar kraanwater, nu moet je alles uit flesjes drinken. Bovendien is het een troep op straat, met een wirwar van kraampjes, het was vroeger veel netter. En de moslims? Die waren vroeger niet gesluierd, nu zijn ze allemaal bedekt en hoor je vijf keer per dag de oproep tot gebed. Nee, ik wil niet meer terug naar Indonesië, het is daar ook veel te warm.” ●